

КИРОВОГРАДСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

**ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФАКТОР
У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
20-40 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Автор: Савченко Сергій

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ: всебічне вивчення іранського питання, як чинника, що вплинув на міжнародні відносини середини ХХ ст. та виникнення «холодної війни» між СРСР і західними союзниками.

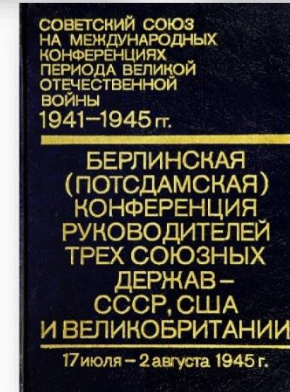
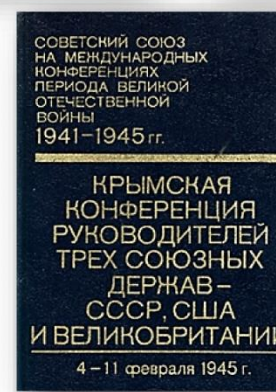
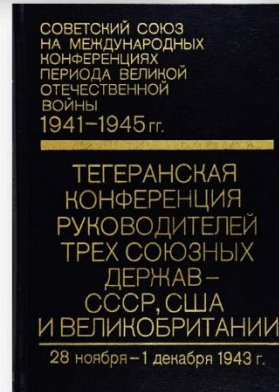
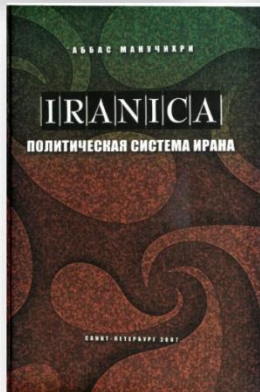
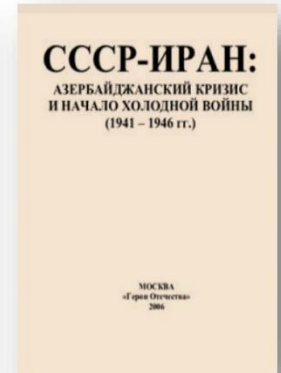
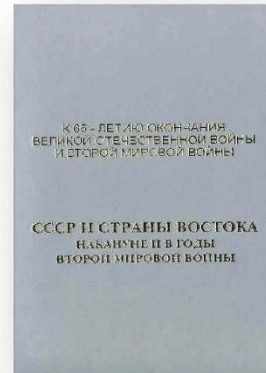
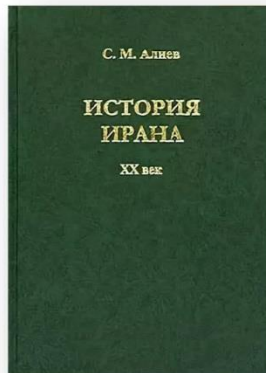
ХРОНОЛОГІЧНІ МЕЖІ: початок ХХ ст. – кінець 40-х років ХХ ст.

ГЕОГРАФІЧНІ МЕЖІ: територія Ірану та суміжних з ним країн, зокрема СРСР, у міжвоєнний період.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ: вивчення історії іранського питання надає можливість зрозуміти сучасну російську політику щодо України, винести певні уроки для вибудови відносин з країною-агресором та передбачити їх можливі сценарії розвитку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Офіційні опубліковані документи («Советский Союз на международных конференциях периода Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов», Англо-іранська угода від 9 серпня 1919 р., Договір між РРФСР і Персією від 26 лютого 1921 р.).
- Праці радянських, російських, вітчизняних істориків, науковців, публіцистів.
- Фотодокументи з сайту Бібліотеки Конгресу США (Library of Congress).
- Інтернет-ресурси академічного і офіційного статусу.

Держава Іран

ІРАН (офіційна назва - Ісламська Республіка Іран) - держава у Західній Азії. Це 17-та за чисельністю населення країна світу та 2-га за розміром країна Близького Сходу.

До 1935 р. держава офіційно називалася Персією: назва походить від провінцій Ірану – Парс, Персіда. Самі жителі Персії споконвіку називали свою країну Іраном («країна аріїв»).

ІРАНСЬКІ ШАХИ З ДИНАСТІЇ ПЕХЛЕВІ

**Реза-шах
Пехлеві
(1878 – 1944)**

**Мохаммед Реза
Пехлеві
(1919 – 1980)**

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ ІРАНУ ТА ДИНАСТІЇ ПЕХЛЕВІ

**Лев і Сонце – герб Ірану
у 1423-1979 роках**

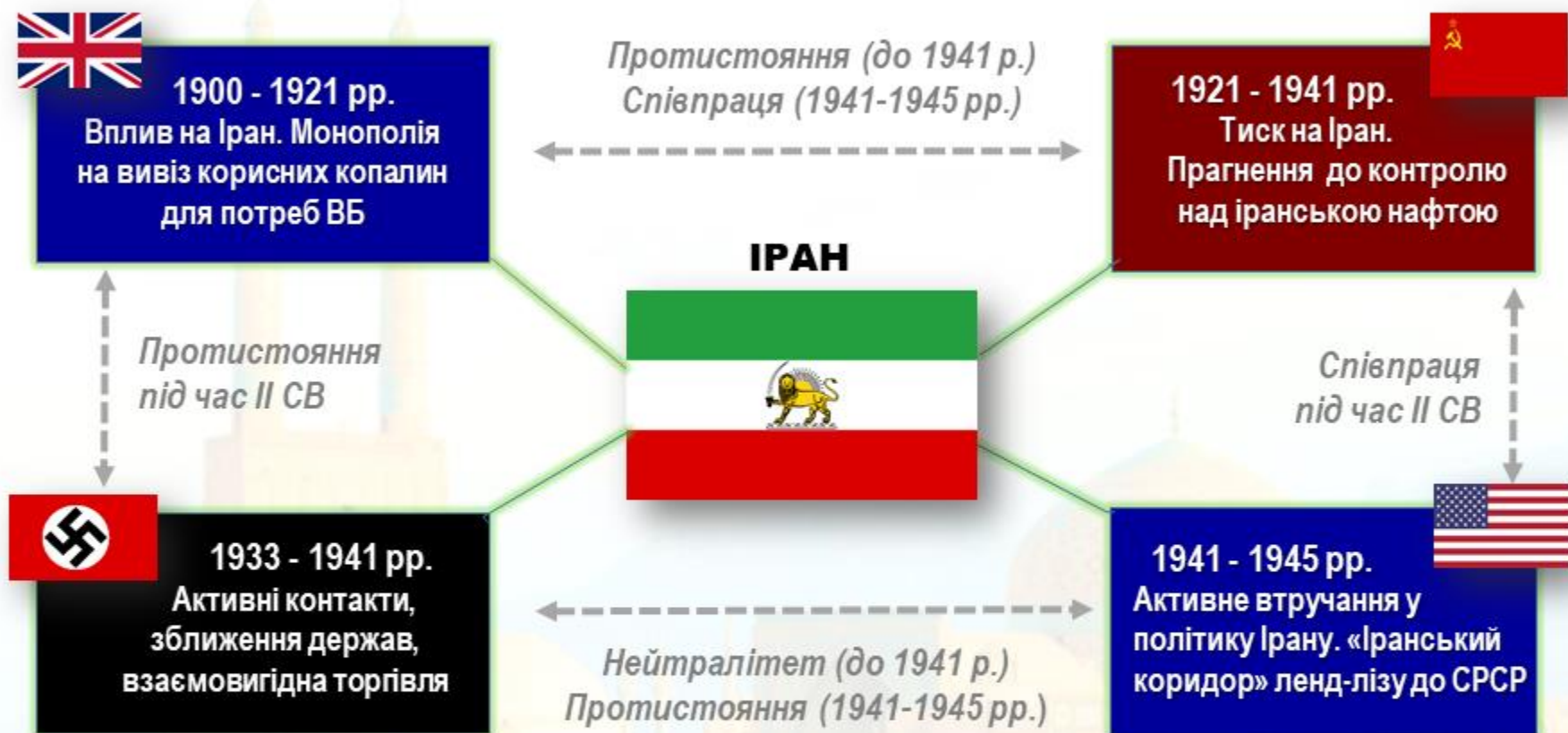
**Герб династії Пехлеві
у 1925-1979 рр.**

**Прапор Ірану
до 1980 року**

Держави з найбільшим впливом на Ірану першій пол. XX ст.

Зміна статусу Ірану у міжнародній геополітиці першої пол. XX ст.

Ірансько-британські відносини

■ Велика Британія у зовнішній політиці Ірану:

- Могутня світова держава, фінансовий і економічний потенціал якої залучався для здійснення реформ Реза-шаха Пехлеві.
- Політика щодо Великої Британії у міжвоєнний період змінювалася.
- Використання Британської імперії для протидії колоніальній політиці СРСР в Ірані.

В. д'Арсі – британський підприємець, що відкрив поклади нафти в Ірані.

АПНК
(«British Petroleum»)

■ Іран у зовнішній політиці Великої Британії:

- Англо-іранська угода 1919 р. «Про британську допомогу для сприяння прогресу і благополуччя Персії»
- Економічна складова: контроль над іранською нафтою та іншими ресурсами.
- Політична складова: близькість до Британської Індії, Іраку, Афганістану.
- Намагання впливати на іранський уряд для протистояння державам-конкурентам (СРСР, Німеччина).

Ірансько-радянські відносини

■ Іран у зовнішній політиці СРСР:

- Іран розглядався як плацдарм для поширення «світової революції» в Азії.
- Прагнення до контролю над іранською нафтою та іншими ресурсами.
- Спроба закріпити прихильність іранського уряду для розвитку вигідних економічних відносин та протистояння державам-конкурентам (Велика Британія, Німеччина).

■ СРСР у зовнішній політиці Ірану:

- Велика сусідня держава, фінансовий і економічний потенціал якої залучався для здійснення реформ Реза-шаха Пехлеві.
- Використання СРСР для протидії британській колоніальній політиці в Ірані.
- Держава, яка підтримувала сепаратистський рух на північних прикордонних іранських територіях.

Договор между РСФСР и Персией, ст. VI

Обе Высокие Договаривающиеся Стороны согласны в том, что в случае, если со стороны третьих стран будут иметь место попытки путём вооруженного вмешательства осуществлять на территории Персии захватную политику или превращать территорию Персии в базу для военных выступлений против России, если при этом будет угрожать опасность границам Российской Советской Федеративной Социалистической Республики или союзных ей держав и если Персидское Правительство после предупреждения со стороны Российского Советского Правительства само не окажется в силе отстранить эту опасность, Российское Советское Правительство будет иметь право ввести свои войска на территорию Персии, чтобы, в интересах самообороны, принять необходимые военные меры⁶.

26 февраля 1921 г.

**Договір між РРФСР
і Персією
від 26 лютого 1921 р.**

Ірансько-німецькі відносини

- **Німеччина у зовнішній політиці Ірану:** «третя сила», новий політичний і економічний партнер, який допоможе послабити в країні позиції Великої Британії і СРСР.

Нацистська пропаганда підтримувалась владою Ірану.

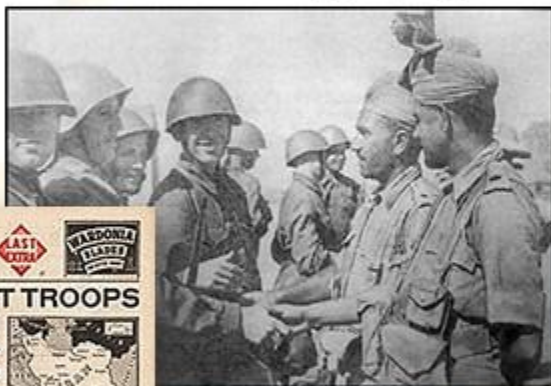
Військові Третього Рейху на «землі аріїв»

- **Іран у зовнішній політиці Німеччини:** держава-союзник («арійське» походження), економічний партнер (нафта в обмін на продукцію Рейху), плацдарм для удару з півдня у випадку війни з СРСР.

Окупація Ірану британськими і радянськими військами. Операція «Згода»

Введення військ союзників до Ірану

Зустріч британських і радянських військових в Ірані

Напрямки наступу військ СРСР і Великої Британії проти Ірану 1941 р. за операцією «Згода»

Британська газета «Evening Chronicle» «Британські та радянські війська просуваються в Ірані» 1941 р

ІРАНСЬКИЙ «ТРАНСПОРТНИЙ КОРИДОР» - ТРАНСІРАНСЬКИЙ МАРШРУТ

для перевезення вантажів ленд-лізу
до СРСР (Iran Motor Transport Route)

Фото про Трансіранський маршрут
з сайту Бібліотеки Конгресу США
(Library of Congress)

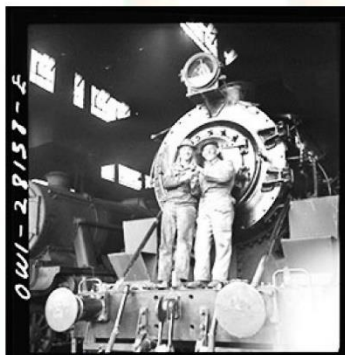

WAR SUPPLIES FOR RUSSIA . . . A convoy of British and American lorries streams along the Persian route to Russia.

Вантажні колони рухаються через Іран
до СРСР (плакат Великої Британії)

«ЗАЛІЗНИЧНИЙ ПЕРСЬКИЙ КОРИДОР»

F.B.I. Forgotten Bastards of Iran

"It's as though you suddenly had to serve all of Greater New York with the Coney Island scenic railway."

"Without the railroad the mission of the Persian Gulf Command fails."

73rd M.R.S. Troops and Locations

Unit	Date arrived	Location
702nd Railway Grand Division	January 1943	Tehran
711st Railway Operating Battalion	December 1942	Ahmadabad
730th Railway Operating Battalion	January 1943	Tehran
745th Railway Shop Battalion	January 1943	Tehran
762nd Railway Diesel Shop Battalion	March 1943	Ahmadabad
791st Railway Operating Battalion	July 1943	Urmia

On 28 July 1943 the history of the 73rd M.R.S. is recorded in the 73rd M.R.S. Report for Operations in Iran. The report includes the following: "The 73rd M.R.S. is a composite of units which served in the Persian Corridor in the months of July, August, and September, and is composed of units which served in the Persian Corridor in the months of July, August, and September, and is composed of units which served in the Persian Corridor in the months of July, August, and September."

Year and Month	Total	Weight
1942	1,842,376	2,269,279
1943	302,714	100,465
January	67,285	23,261
February	87,895	37,590

Number	Location
26	Tehran
30	Ahmadabad
20	Urmia
18	Damghan
15	Isfahan
8	Shiraz
8	Bandar Abbas
1	Bandar Khomeini
1	Bandar Lengeh
1	Bandar Mahan
1	Bandar Torkan
1	Bandar Zeynolabidin
1	Bandar Zeynolabidin
1	Bandar Zeynolabidin
1	Bandar Zeynolabidin
1	Bandar Zeynolabidin
1	Bandar Zeynolabidin

THE PERSIAN CORRIDOR

0 100 200 MILES
0 100 200 KILOMETERS

Фото про Трансіранський маршрут
З сайту Бібліотеки Конгресу США
(Library of Congress)

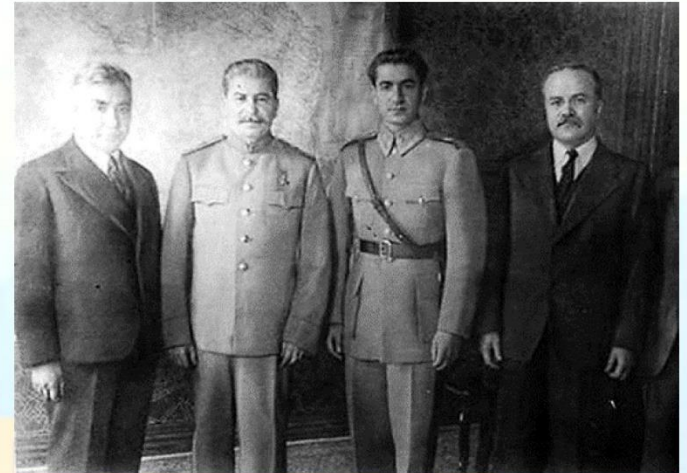
Сучасний постер
«Залізничний «перський коридор»:
маршрут, статистика, фото» (США)

ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ НА МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

**Й. Сталін, Ф. Рузвельт і В. Черчилль
на Тегеранській конференції 1943 р.**

**Делегація СРСР на чолі з Й. Сталіним
під час зустрічі з шахиншахом Ірану
Мохаммедом Реза Пехлеві. 1.12.1943 р.**

**Й. Сталін, Ф. Рузвельт і В. Черчилль
на Ялтинській конференції 1945 р.**

ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ НА МІЖНАРОДНИХ КОНФЕРЕНЦІЯХ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Назва	ТЕГЕРАНСЬКА	ЯЛТИНСЬКА	ПОТСДАМСЬКА
Дата	28 листопада - 1 грудня 1943 р.	4 лютого - 11 лютого 1945 р.	17 липня - 2 серпня 1945 р.
Місце проведення	м. Тегеран (Іран)	м. Ялта, Крим (СРСР)	м. Потсдам (Німеччина)
Лідери держав	В. Черчилль Ф.Д. Рузвельт Й.В. Сталін	В. Черчилль Ф.Д. Рузвельт Й.В. Сталін	В. Черчилль/К. Еттлі Г. Трумен Й.В. Сталін
Зміст перемовин	• Велика Британія, США та СРСР прийняли спільну «Декларацію про Іран», в якій заявили «про своє бажання зберегти повну незалежність, суверенітет і територіальну недоторканність Ірану».	• Наголошено на низькій купівельній спроможності Ірану.• Сподівання що майбутня міжнародна організація (ООН) буде Ірану та подібним до неї державам надавати допомогу.• Заклик Великої Британії (до СРСР) вивести війська союзників з території Ірану.	• Пропозиція Великої Британії до СРСР вивести союзні війська з Ірану у три етапи: 1) з м. Тегерану;2) з усієї території Ірану окрім Абадану (ВБ) і Північного Заходу /Північного Сходу (СРСР);3) виведення усіх військ союзників з Ірану.

***Зони радянської та
британської окупації Ірану
з 1941 р.***

***Карта прорадянських
сепаратистських утворень
у Північному Ірані у 1946 р.***

«Іранське питання як важливий геополітичний фактор у міжнародних відносинах 20-40 років ХХ століття»

ВИСНОВКИ

- Іран напередодні та у роки Другої світової війни став заручником геополітичних прагнень провідних держав світу, передусім СРСР та Великої Британії.
- Іранське питання обговорювалося на конференціях трьох союзних держав - США, Великої Британії та СРСР (Тегеранська, Ялтинська, Потсдамська) у роки Другої світової війни. Результати дослідження відображено у порівняльній таблиці.
- Іранська криза 1946 р., спровокована діями Радянського Союзу, стала одним з перших проявів зародження «холодної війни».
- Дії СРСР в Ірані 40-х років ХХ ст. характерні і актуальні для сучасної російської політики. Україна, вибудовуючи відносини з Російською Федерацією, має враховувати іранські «уроки історії».

КИРОВОГРАДСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

**ІРАНСЬКЕ ПИТАННЯ
ЯК ВАЖЛИВИЙ ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ФАКТОР
У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ
20-40 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ**

Автор: Савченко Сергій

